

Приходько Я.М., Бєляєва О.М., Рожєнко І.В.,
Таран З.М., Борисова З.О., Дубровіна О.В.

Полтавський державний медичний університет, м. Полтава, Україна

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ВИКЛИКИ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ

Автори статті тезово фокусують увагу на основних поняттях педагогіки вищої школи, пов'язаних із діяльністю викладача ЗВО в контексті подолання викликів сьогодення. У висновках зазначається, що психологічна складова поряд із педагогічною є надважливими складовими професійно-педагогічної діяльності викладача медичного ЗВО, яка вирізняється широким набором компетентностей, гнучкістю та поліфункціональністю, що формують конкурентоспроможність окремого викладача, науково-педагогічних колективів, ЗВО та вітчизняної системи вищої освіти в цілому, забезпечуючи стійкість до освітніх, соціальних та інших викликів.

Ключові слова: ЗВО, виклики сьогодення, педагогіка вищої школи, професійнопедагогічна діяльність, рефлексія.

The authors briefly focus on the fundamental concepts of the higher education pedagogy related to the activities of higher education institution (HEI) lecturer in the context of overcoming contemporary challenges. The conclusions emphasize that the psychological component, alongside the pedagogical one, plays a crucial role in the professional and pedagogical activities of medical HEI lecturer. This activity is characterized by a broad set of competencies, flexibility and multifunctionality, shaping the competitiveness of individual lecturers, scientific and pedagogical teams, HEIs and the national higher education system as a whole, which ensure resilience to educational, social and other challenges.

Key words: HEI, contemporary challenges, higher education pedagogy, professional pedagogical activity, reflection.

Відповідно до запитів суспільства та вимог держави завданнями вищої школи у сучасних соціокультурних умовах є підготовка конкурентоздатного фахівця, якісними характеристиками якого є: розвинутий інтелект, культура наукового мислення, здатність до культуротворчого діалогу, стійка ціннісна орієнтація на творчу самореалізацію і саморозвиток у наукоємному, інтелектуальноємному, культуроємному освітньому просторі [7]. При цьому варто брати до уваги, що умовах сьогодення перед ЗВО постають численні виклики, які, якщо їх не вирішити, можуть призвести до втрати конкурентоспроможності на освітньому ринку [8, с. 246–248]: – випускники недостатньо готові до вимог сучасних роботодавців;

- ринок праці перенасичений фахівцями, які не мають практичного досвіду;

- недостатня відповідність між освітніми потребами педагогів та змістом існуючих систем підготовки та підвищення кваліфікації, що вимагає постійної оптимізації;
- потреба в постійному розвитку компетентності та професіоналізму викладачів;
- використання інноваційних технологій у навчальному процесі;
- відповідність рівня інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів сучасним вимогам вищої освіти.

Вирішення цих проблем потребує фокусування уваги не лише на різних питаннях організації та реалізації освітнього процесу, а й начислених психолого-педагогічних аспектах діяльності викладача медичного ЗВО, як-от: сутності його професійно-педагогічної майстерності, розвитку компетентностей, ролі викладача у створенні психологічно комфортного і сприятливого освітнього середовища. Насамперед це пов'язано з тим, що професія викладача є формою служіння суспільству, що вимагає від викладачів вищої школи глибоких знань і спеціальних навичок, набутих і підтримуваних наполегливим навчанням і дослідницькою діяльністю упродовж свого життя. Окрім того, вона потребує сформованості у викладача високої відповідальності за якість освіти [7].

У контексті системного підходу професійно-педагогічна діяльність викладача медичного ЗВО розглядається як інтегративна діяльність, в якій поєднується предметний, науковий, психолого-педагогічний і виховний (ідеологічний) компоненти [2]. Відтак конкурентоспроможний викладач вищої медичної школи повинен бути не лише лікарем-професіоналом найвищого гатунку, а й майстерним педагогом та психологом, адже без майстерності будь-які проекти, плани, теорії втрачають сенс і не можуть бути реалізовані належним чином [3].

Узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду дослідження поняття "педагогічна майстерність" дає змогу стверджувати, що педагогічна майстерність виявляється у творчості викладача, постійному вдосконаленні мистецтва навчання, виховання та розвитку людини, потребі в саморозвитку, професійному самовдосконаленні. Підґрунтям педагогічної майстерності слугують високий фаховий рівень, загальна і професійна культура в поєднанні з педагогічним досвідом. Визначальними характеристиками педагогічної майстерності є гуманістична позиція, професійно важливі здібності й особистісні риси та якості [4].

Невід'ємною складовою педагогічної майстерності разом із педагогічною культурою, професійно-педагогічною компетентністю, креативністю та гуманістичною спрямованістю є розвинене педагогічне мислення, без якого в умовах сьогодення лікар-викладач не може відчувати

себе повноцінним, рівноправним і конкурентоздатним учасником процесів демократизації, гуманізації, модернізації, технологізації навчального процесу [1].

Ми поділяємо думку, що педагогічне мислення викладачів медичних ЗВО виявляється в усіх функціональних компонентах системи професійнопедагогічної діяльності:

1) мотиваційному – спрямований на те, щоб студент почав діяти в напрямі досягнення цілей освіти;

2) адаптивному – забезпечує адаптації викладачем навчальної інформації до рівня розуміння студентом, можливостей його пам'яті, сприйняття тощо;

3) стимулювальному – викладач повинен систематично скеровувати студента на досягнення освітніх цілей з урахуванням рівня його навченості; 4) кібернетичному – полягає в постійному управлінні викладачем пізнавальною діяльністю студента і формуванні в нього заданих якостей і рис особистості;

5) технологічному – викладач повинен володіти такими технологіями навчання і виховання, які дають гарантований позитивний результат;

6) діагностичному – підтверджує, що отриманий результат навчання і виховання є саме тим, який передбачався в нормативних документах (галузевому стандарті (за наявності) та освітньо-професійній програмі);

7) комунікативному – характеризує ефективність і продуктивність процесів спілкування викладачів і студентів;

8) проєктувальному – демонструє наявність у викладача готовності до проєктування педагогічної діяльності на основі розуміння її змісту і значення

[1].

Рефлексивний характер педагогічної і професійно-педагогічної діяльності проявляється в тому, що викладач, організовуючи діяльність студентів, прагне поглянути на себе і свої дії очима своїх студентів, врахувати їхні думки, погляди, уявити їхній внутрішній світ, намагається зрозуміти відчуття та їхній емоційний стан. Прогнозуючи взаємодію, викладач оцінює себе як учасника цієї взаємодії, учасника діалогу. При цьому саме викладач створює умови для виникнення міжсуб'єктних стосунків учасників освітнього процесу. У процесі педагогічної рефлексії викладач ідентифікує себе з конкретною педагогічною ситуацією, з тим або іншим змістом педагогічної взаємодії, зі студентами, з колегами, з різними моделями педагогічної діяльності тощо [5].

Важливо наголосити, що викладач, будучи разом зі студентом рівноправним суб'єктом освітнього процесу, відіграє важливу роль у створенні освітнього середовища, яке заохочує студентів до самостійного навчання,

розвитку аналітичних навичок та власної точки зору. Як наголошує В. Гринько, "викладач навчає студентів висловлювати здогадку або припущення, перевіряти свою інтуїцію, спрямовує на подальший логічний аналіз висунутої ідеї. Він формує у студентів впевненість у своїх силах, віру у свою здатність вирішувати задачі через демонстрацію в процесі навчання позитивних емоцій (здивування, радості, симпатії, переживання успіху тощо). Викладач тренує у виробленні можливих рішень (припущень), результатом чого стає суттєве підвищення показників швидкості (кількісна характеристика продуктивності – число продуманих варіантів), гнучкості (кількість якісно різних категорій, до яких може бути віднесена кожна відповідь) й оригінальності (показник, протилежний частоті цієї відповіді у стандартній вибірці досліджуваних) мислення. Він усіляко стимулює прагнення студента до самостійного вибору цілей, задач і засобів їхнього вирішення [5, с. 167]".

Відповідно, сучасний викладач повинен не лише володіти знаннями, а й бути наставником, тьютором, фасилітатором, який сприяє активному навчанню та саморозвитку студентів. Це вимагає від викладача вмінь, бажання і певних зусиль, аби надихнути студентів навчатися, досліджувати, аналізувати та висловлювати власні думки. При цьому якостями, які найбільше цінують здобувачі вищої освіти у викладачів, є професіоналізм, відповідальність, повага, культурність і вміння взаємодіяти зі студентами [6].

Сучасні виклики вимагають підвищеної уваги до психологічного компонента професійно-педагогічної діяльності викладача, що зумовлено численними факторами, з-поміж яких услід за М. Фастовець, О. Калюшкою та Н. Артьомовою [9], виокремимо такі:

- наявність психологічних знань і навичок – необхідна складова підготовки майбутніх лікарів, оскільки доволі часто вони стикаються зі стресовими ситуаціями та конфліктами;
- сучасна медицина вимагає від лікарів не лише фахової компетентності, а й здатності ефективно керувати своїми емоціями під час виконання професійних завдань;
- майбутні лікарі повинні бути готові до постійного професійного розвитку та здатні до самонавчання;
- формування професіоналізму передбачає інтеграцію теоретичних знань із практичними навичками та творчим підходом до вирішення професійних завдань;
- професійний розвиток лікарів повинен бути спрямований на формування готовності до неперервного вдосконалення та підвищення професійної кваліфікації.

Відтак уміння створити комфортний психологічний клімат у процесі навчання, проводити цілеспрямовану роботу з формування психологічної

сталості і стресостійкості майбутніх лікарів слугують однією з передумов успіху в подальшій професійній діяльності, як, власне, і в інших соціальних сферах.

Отже, психологічна складова поряд із педагогічною є надважливимискладовимипрофесійно-педагогічної діяльності викладача медичного ЗВО, яка вирізняється широким набором компетентностей, гнучкістю та поліфункціональністю, що формують конкурентоспроможність окремого викладача, науково-педагогічних колективів, ЗВО та вітчизняної системи вищої освіти в цілому, забезпечуючи стійкість до освітніх, соціальних та інших викликів.

Список використаних джерел

1. Беляєва О.М. Педагогічне мислення у структурі професійно-педагогічної компетентності викладача медичного вищого навчального закладу. Імідж сучасного педагога. 2016. № 5 (164). С. 22–25.
2. Беляєва О.М. Професійно-педагогічна діяльність викладачів вищих медичних навчальних закладів у контексті системного підходу. Світ медицини та біології. 2014. № 3 (45). С. 182–185.
3. Беляєва О.М. Розвиток педагогічної майстерності викладачів вищих медичних навчальних закладів: проблеми і шляхи розв'язання. *Pedagogy and Psychology*. 2018. VI (63), Issue: 153. P. 15–19.
4. Беляєва О.М., Лисанець Ю.В. Педагогічна майстерність викладачів вищих медичних навчальних закладів як теоретико-практична проблема. Суспільство і медицина: діалог в умовах євроінтеграції : матеріали доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Полтава: “Дивосвіт”, 2015. С. 9–11.
5. Гринько В.О. Особливості педагогічної діяльності викладача вищої школи у сучасну епоху. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2012. Вип. 17. С. 166–173.
6. Капустник В.А., Лещина І.В., Завгородній І.В., Фоміна Л.В. Педагогічна майстерність викладача медичного вишу у світлі державної політики у сфері освіти. Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи: зб. статей V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 19–20 листопада, 2020 р. Полтава, 2020. С. 13–18.
7. Мирончук Н.М. Професійна діяльність викладача вищої школи: суспільні виклики та проблеми змісту підготовки // Професійна освіта: андрагогічний підхід: монографія / кол. авторів; за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2018. С. 146 – 172.
8. Тихонова О.О., Тарасенко Я.А., Шерстюк О.О., Дейнега Т.Ф., Акжитова Г.О., Устенко Р.Л. Сучасні виклики університетської освіти. Медична освіта за новими стандартами: виклики та інтеграція в міжнародний освітній простір: матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 30 березня 2023 р. Полтава, 2023. С. 246–248.
9. Фастовець М.М., Калюжка О.О., Артьомова Н.С. Психологічні аспекти формування професіоналізму у вищій медичній школі. Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи : зб. статей III

Міжнар. наук.-практ. конф. (31 травня–01 червня 2018 р., м. Полтава). Полтава:
Астрія, 2018. С. 348–350.